

Researcher: Social Science Studies

(2020) Cilt 8 / Sayı 2, s. 17-39

Geliş Tarihi: 04.03.2020

Kabul Tarihi: 18.05.2020

Online Yayın Tarihi: 29.06.2020

İngiltere’de 1832 Parlamento Reformu

Yahya BAĞÇECİ¹

Özet

19. yüzyılda İngiltere, anayasal monarşi ile yönetiliyordu. Parlamentosunun üst kanadını oluşturan Lortlar Kamarası'nın üyeleri kral tarafından atanıyordu. Alt kanadını oluşturan Avam Kamarası ise halkın oylarıyla seçiliyordu. Bu bağlamda kral, Lortlar Kamarası ve Avam Kamarası, sırasıyla monarşi, aristokrasi ve demokrasiye denk gelen unsurlardı. Ancak seçim sisteminde önemli birtakım eksiklik ya da kusurlar vardı. En önemlisi oy kullanma hakkı üzerindeki kısıtlamalar ve halkın seçimlere katılımındaki fırsat eşitsizliğiydi. Koltuk dağılımı Sanayi Devrimi öncesi toplum yapısına göre ayarlanmıştı. Nüfusun büyük artış gösterdiği önemli sanayi merkezleri Avam Kamarası'nda temsil edilmezken, küçük ve önemsiz yerleşim yerleri iki üyeyle temsil edilebiliyordu. Parlamentosunun, Sanayi Devrimi'nden doğan yeni bir toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek hale gelmesi gerektiği açıktı. Reform talebi de herkesten önce Sanayi Devrimi'nin sonucu olarak ortaya çıkan işçi sınıfından geldi. 1830'da Fransa'da X. Charles'ın iktidardan düşmesiyle sonuçlanan Temmuz İhtilali ise İngiltere'de parlamento reformu meselesine bir canlanma getirdi. Ancak reformcuların siyasi değişimi sağlayabilmeleri için yerleşik muhalefetin üstesinden gelmeleri gerekiyordu. Bunun için de öncelikle siyasi liderlik becerisine ve kamuoyu baskısına ihtiyaç vardı. Nitekim bir Whig olan Başbakan Lort Grey reform meselesini ele aldı. Bu çalışmada reform çalışmaları sırasında karşılaşılan zorlukların yanı sıra, 1832 Reform Yasası'nın, İngiltere'de yarım asırdan fazla bir süredir şikâyet edilen bir sistemin hatalarını ne kadar düzeltebildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İngiltere, temsilî demokrasi, Temmuz İhtilali, Lort Grey, 1832 Reform Yasası.

Parliamentary Reform of 1832 in England

Abstract

In the 19th century, England was ruled by constitutional monarchy. Members of the House of Lords, the upper wing of the parliament, were appointed by the king. The House of Commons, which constitutes the lower wing, was chosen by the votes of the people. In this context, the king, the House of Lords and the House of Commons were elements corresponding to monarchy, aristocracy and democracy respectively. However, there were some important deficiencies or flaws in the electoral system. The most important was the restrictions on the right to vote and inequality of opportunity for public participation in elections. The seat distribution was adjusted for the social structure before the Industrial Revolution. Major industrial centers, where the population increased greatly, were not represented in the House of Commons, while small and insignificant settlements could be represented by two members. It was clear that the parliament should be able to meet the needs of a new society born from the Industrial Revolution. The demand for reform came first from the working class, which emerged as a result of the Industrial Revolution. The July Revolution, which resulted in the fall of Charles X in France in 1830, brought a revival to the issue of parliamentary reform in Britain. However,

¹ Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, ybagceci@erciyes.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8595-1953

reformers had to overcome the established opposition to enable political change. For this, political leadership skills and public pressure were needed first. Indeed, Prime Minister Lord Grey, a Whig, addressed the issue of reform. In this study, besides the difficulties encountered during the reform studies, it was tried to reveal how much the Reform Act 1832 was able to correct the mistakes of a system complained for more than half a century in England.

Keywords: England, representative democracy, July Revolution, Lord Grey, Reform Act 1832.

GİRİŞ

Yunanca demokratia sözcüğünden türetilen demokrasi kelimesi, 16. yüzyılda Fransızca'dan İngilizce'ye geçti. "Demos" halk ve "kratos" da yönetim anlamına gelir. Nitekim demokrasi kavramı[1], monarşi ve aristokrasilere karşıt şekilde, halka dayalı bir yönetim biçimini ifade eder (Held, 2006, s. 1).

Halka dayalı yönetim, belirsiz bir telakki gibi görünebilir. Bu belirsizliği ortadan kaldırmak için tarihsel bir yaklaşıma ihtiyaç vardır (Held, 2006, s. 1). Öncelikle insanla ilgili bir kavram ya da kurumu anlamak için onun gelişim sürecini az da olsa bilmemiz gerekir. Üstelik demokrasinin bizzat kendisinin tarihsel bir süreç olduğu unutulmamalıdır (Crick, 2002, s. 3).

Demokrasi, ilk kez Antik Yunan'da ortaya çıktı (Robinson, 1997; Hansen, 1999; Arnason, Raaflaub & Wagner, 2013). Uzun bir tarihi arka plana sahip olmasına karşın, aslında demokrasi, farklı zamanlarda ve yerlerde, farklı insanlar için, farklı şeyler ifade etti.[2] Üstelik insanlık tarihinin uzun dönemleri boyunca uygulamada ortadan kayboldu ve yalnızca bir fikir ya da hatıra olarak zar zor hayatta kaldı. Gerçekten de iki yüzyıl öncesine kadar demokrasinin gerçek örneklerine rastlamak mümkün değildi. İnsanların benimsemesi ve uygulaması için gerçek bir politik sistemden çok, filozofların kuramsallaştırması gereken bir konuydu. Demokrasi veya cumhuriyetin var olduğu nadir durumlarda bile çoğu yetişkinin siyasi yaşama katılma hakkı yoktu[3] (Dahl, 2015, s. 3).

Demokrasi eski Yunan'da ortaya çıktı ancak burada söz konusu olan doğrudan demokrasiydi.[4] Buna karşın modern temsilî demokrasi, Fransız ve Amerikan İhtilallerinden doğdu. Gerçekten de 18. yüzyıl sonlarında meydana gelen bu iki İhtilal, modern seçim demokrasinin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynadı. Yaygın ve sık yapılan seçimler Fransız İhtilali'nin ilk on yılına damgasını vurdu. İhtilal, seçimleri, halk iradesinin ifadesi[5], siyasi meşruiyet kaynağı ve kamu görevlilerini seçme mekanizması haline getirdi (Edelstein, 2016, s. 1, 331, 333).

Ancak "terör dönemi" ve ardından gelen Napolyon'un iktidarı, devrimci demokrasinin Fransa'da sonu oldu (Edelstein, 2016, s. 331). Napolyon'un düşüşü ise liberaller ile kraliyet taraftarları arasında, en azından istikrar vadeden Bourbon hanedanının yönetiminde bir uzlaşmayı zorunlu kıldı.[6] Uzlaşımın merkezinde, liberallere ve kraliyet taraftarlarına eşit mesafede bulunan ve monarşik gücün sınırsız kullanımı önünde, en azından teorik olarak, engel teşkil eden anayasa vardı. Ancak Temmuz İhtilali, tüm ılımlı Fransızların başarılı olmasını umdukları bu uzlaşımın kırılma kanıtı oldu (Hudson, 1936, s. XI-XII).

Fransa'da 1830 Temmuz İhtilali

Fransa'da restorasyon döneminin ilk kralı XVIII. Louis, 16 Ağustos 1824'te hayatını kaybetti. Fransa'nın yeni kralı, Fransız İhtilali sırasında "ancien regime"nin yeniden tesisi için diğer ülkelerin silahlı müdahalelerini sağlamaya çalışan XVIII. Louis'in kardeşi Comte d'Artois (Artois Kontu) Charles Philippe oldu (Gleichen, 1923, s. 87). Charles, gençliğinden itibaren katı monarşik ilkeleri tavizsiz bir şekilde muhafaza eden bir isimdi. İhtilalin savunucularına verilen tüm ödünlere sürekli olarak karşı çıkmıştı. 1789 yılında Fransa'dan ilk o ayrılmıştı. Restorasyon döneminde ise tam olarak aynı fikir ve önyargılarla ülkesine döndü (Jervis, 1867, s. 671).

X. Charles, sıkça selefi XVIII. Louis ile karşılaştırılır. Gerçekten de bu iki kral arasında belirgin farklılıklar mevcuttu. Herşeyden önce XVIII. Louis, "ancien regime"nin ılımlı bir ismi iken, Charles, tam bir İhtilal düşmanıydı (Guizot & Witt, 1900, s. 258) ve bu konuda her zaman tutarlılığını[7] korudu (Jervis, 1867, s. 671). Nitekim tahta oturduğu zaman Fransa'yı İhtilal öncesine döndürme arzusunu muhafaza ettiği bir sır değildi (Gleichen, 1923, s. 87). Hükümdarlığı boyunca da tüm duygularıyla eski sisteme olan bağlılığını korudu. İhtilal'in prensiplerini savunan herkesi, fark gözetmeksizin, Fransa'nın uzun süren felaketlerinin suçlusu olarak gördü. Birçoğunun monarşiye gösterdiği bağlılığa rağmen her zaman onlardan şüphe duydu. Anayasayı kabul etmesine ve sürdürüleceğine dair yemin etmesine rağmen ona hiç saygı göstermedi. Hükümetlerin, anayasanın değil, kendi otoritesinden çıkmasına müsaade etmedi. Parlamento'ya, eski rejimin meclislerinden daha geniş haklara sahip olmayan bir organ gözüyle baktı. Tahtın, halka herhangi bir taviz vermesini tehlikeli ve küçük düşürücü olarak addetti. Tahtın, aristokrasinin ve ruhbanın otoritesini mümkün olduğunca eski temelleri üzerinde yeniden inşa etme endişesiyle doluydu. Monarşinin ve Fransa'nın güvenliğini sağlamanın tek yolunun bu olduğuna inanıyordu (Bonnechose, 1910, s. 382-383). Nitekim eski rejim, saltanatının daha başlarında neredeyse yeniden tesis edildi[8] (Gleichen, 1923, s. 87).

X. Charles'ın Parlamento'yu ya da seçim sürecini hiç dikkate almadan Prens Polignac'ı 1829 yılında yönetimin başına getirmesi sonunun başlangıcı oldu. Kont Labourdonnaie içişleri bakanı ve Kont Bourmont da savaş bakanı oldu. Böyle bir kabinenin göreve gelmesi, kamuoyu nezdinde, anayasa ve Fransızların tüm özgürlüklerine karşı açık bir savaş ilanı olarak görüldü (Jervis, 1867, s. 673). Bu dönemde aktif bir dış politika tercih edilmesine rağmen özellikle iç politikaya yönelik şiddetli eleştiriler karşısında X. Charles seçim kararı aldı (Gleichen, 1923, s. 87). Ancak 1830 yılının Mayıs ayında yapılan seçimler sonucunda Liberallerin çoğunluğu elde etmeleri nedeniyle, 25 Temmuz'da, Parlamento'nun feshedilmesi ve basın özgürlüğünün süresiz olarak kaldırılması gibi anayasayı askıya alan ve kendisine diktatörlük yetkileri veren bir dizi emirname yayınladı (Headlam, 1913, s. 386; Waller, 2002, s. 200). Fransız liberalleri, Polignac'ın atanmasından itibaren özgürlükler adına mücadele vermeye başlamışlardı. Bu son adımdan sonra Thiers'in editörlüğünü yaptığı "National"da hanedan değişikliği olasılığını ima eden yazılar yayımlandı (Gleichen, 1923, s. 88). Ardından 27 Temmuz'da Paris sokaklarında barikatlar kuruldu ve üç gün süren çatışmalar yaşandı. X. Charles politikasının çılgınlığını fark edip emirnameleri geri çekti ama artık çok geçti. Feshedilen Parlamento çoktan toplanmıştı. Nitekim liberallerle cumhuriyetçilerin uzlaşmasının

sonucunda X. Charles'ın tahttan indirilmesi kararı alındı (Headlam, 1913, s. 387). Yerine ise Bourbonların daha genç kolundan liberal görüşlere sahip Louis-Philippe'in geçmesine karar verildi (Crowe, 1868, s. 416).

Louis Philippe'in tahta çıkması, 1789 İhtilali'nin "ancien regime" karşısındaki kesin zaferini temsil ediyordu. İşin aslı 1830 İhtilali ile 1789 İhtilali arasında birtakım farklılıklar vardı. 1830'da "terör"ün tekrarlanacağına dair hiçbir işaret yoktu. Fransız halkının çoğunluğu ne mutlakiyet ne de cumhuriyet istiyordu. Bu nedenle Louis Philippe yönetiminde sınırlı ve ılımlı[9] bir monarşi kuruldu (Gleichen, 1923, s. 88).

1830 İhtilali, monarşinin restorasyonuna bir tepki değildi, zira X. Charles'ın hemen ardından bir başkası tahta çıktı. Bu İhtilal, Bourbonların monarşinin ne olduğu konusundaki anlayışına bir tepkiydi. 1815-1830 arası, Fransız İhtilali ile Napolyon dönemindeki büyük siyasi ve sosyal değişimin göz ardı edilemeyeceğini gösterdi. Yalnızca kralı ve hükümetini koruma düşüncesiyle siyaset yapılamazdı. Toplumun geniş kesimlerinin ve özellikle de burjuvazinin çıkarlarını gözetmeksizin ülke yönetmek artık mümkün değildi. Bourbonların yaptığı gibi soyluluğu ve Kilise'yi desteklemek, yalnızca Fransız İhtilali'nin değil, 18. yüzyıl aydınlanmasının da tüm ilkelerine meydan okumak demektir. Nitekim Avrupa'nın 18. yüzyılın ortalarından itibaren değiştiğinin ve değişmeye de devam ettiğinin yeterince idrak edilememesi, Bourbon restorasyonunun başarısızlığının temel nedeni oldu (Waller, 2002, s. 200).

1830 Temmuz İhtilali, modern zamanların "büyük" ihtilalleri arasında gösterilmese de mukayeseli çalışmaların çoğunda yer aldığı mütevazı yerden daha önemli bir olaydı. Gerçekten de İhtilal, sıkıştırılmaya çalışıldığı Paris'teki üç günlük çatışmadan daha fazlasıydı.[10] Her ne kadar Fransız hükümetinin yapısı büyük ölçüde değişmemiş olsa da 1830 yazında Paris'te yaşananlar, devrimci bir döngünün başlangıcı olması açısından oldukça önemliydi (Popkin, 2002, s. 4).

1832 Reformu Öncesi İngiltere

19. yüzyıl İngiltere'si bugün olduğu gibi anayasal monarşi ile yönetiliyordu. Bu yüzyılda İngiliz siyasetinin merkezinde yer alan parlamentonun temelleri[11], 10. yüzyıl İngiltere'sinde ortaya çıkan büyük ulusal konsüllere dayanıyordu (Maddicott, 2012, s. 3). Nitekim bu dönemden itibaren kral ile büyük soylular, taht ile parlamento ve parlamento ile halk arasında ardı ardına gelen uzatmalı ihtilaf ve mücadeleler, İngiliz anayasasının gelişiminin temel dinamiğini oluşturdu. Bu mücadeleler, bazen silahlı çatışma ve siyasi değişimleri de beraberinde getirdi. Ama daha da sık biçimde, siyasi temsilciler ile çeşitli kurumlar arasındaki anayasal düzenlemelerde ve iktidar dengesinde küçük çaplı değişimlere sebep oldu. Bununla birlikte bu değişimlerin bazıları, bunların gerçekleşmesine yardımcı olanlar tarafından bile çok az fark edildi (Dickinson, 2002, s. 3).

İngiliz tarihçilerinin nitelendirmesi ile 1688-89 Şanlı İhtilali, İngiliz anayasasının gelişmesinde önemli bir aşama oldu. Yine bazı tarihçilerin değerlendirmesine göre İngiliz İhtilali, modern çağda Batı'da yaşanan üç büyük ihtilalden ilkiydi. Bu İhtilal ile Britanya yeni bir istikamet kazandı. Pek çok İngiliz'e göre 1688-89 İhtilali, mutlak monarşiden, parlamentonun egemen kurum olduğu daha demokratik bir sisteme doğru ilerleyen süreçte büyük bir adımdı. Yine bu değerlendirmeye göre İngiliz İhtilali, bir asır sonra

Fransa'da gerçekleşen devrimsel değişime zıt olarak, sürekli gelişme kapasitesi olan bir İngiliz Devleti fikrini doğrulayacak şekilde yasal ve kansız bir tarzda meydana geldi (Barczewski, Eglin, Heathorn, Silvestri & Tusan, 2015, s. 1-2).

Aslında pek de doğru sayılamayacak bir şekilde "kansız" olarak adlandırılan İngiliz İhtilali, gerçekten de anayasal monarşi ve temsilî yönetim ilkelerine politik bir şekil verdi (Ross, 2002, s. 6). Nitekim son yıllarda bazı tarihçiler, 1688-89 olaylarını, sadece doğal gelişim süreci içerisinde gerçekleşen bir adım olarak değil, modern İngiliz Devleti'nin oluşmasını sağlayan gerçek bir ihtilal olarak değerlendirmektedir (Barczewski vd. 2015, s. 2).

Kralların idam edilmesinde önder bir rol üstlenen İngiltere'de tahttan feragat etme kurgusu, 1688-89 İhtilali'ni saygın hale getirdi (Beloff, 2013, s. 22). İhtilal sonucunda kralın mutlak gücü oldukça sınırlanmış gibi görünüyordu. Ama tacın getirdiği bir takım yetki ve ayrıcalıklardaki kısıtlamalara rağmen, kral hâlâ dikkate değer bir siyasi etkiye sahipti. Öncelikle İngiltere Kilisesi'nin yüce lideri idi (Dickinson, 2002, s. 12). Bir siyasetçiden hükümet kurmasını isteme veya onu görevden alma da dâhil olmak üzere belirgin net rolleri ve yetkileri vardı (Cunningham, 2014 s. 5). Gerekli gördüğünde parlamentoyu toplantıya çağırabiliyor ya da uygun bulduğunda toplantılara son verebiliyordu. Her zaman aristokratik sosyal hiyerarşinin tepe noktasında yerini alıyor ve politikacılar da kralın lütuf ve himmetine ulaşabilmek için çabalayıp duruyorlardı (Dickinson, 2002, s. 12).

1688-89 İhtilali sonrası neredeyse hiç fark edilmeden gerçekleşen kral ile parlamento arasındaki değişen dengeye gelince, bunun izini sürebilmek ya da anayasanın gerek 18. yüzyılda gerekse 19. yüzyılın başlarında ne durumda olduğunu kesin olarak tespit edebilmek oldukça zordur. Ama şu kadarını söyleyebiliriz ki bu dönemde İngiliz anayasasında güçler ayrılığı söz konusu değildi. Hükümetin önde gelenleri, aldıkları kararları yasama organından geçirmek veya işleri hızlandırmak için parlamentoda otururlardı. Parlametonun bir kanadını oluşturan Avam Kamarası, 1689 sonrası açık bir şekilde idarenin gözlemcisi haline geldi[12] (Lemmings, 2005, s. 11). Lortlar Kamarası'nın bu dönemdeki anayasal rolü ise devletin para kesesini kontrol eden Avam Kamarası'na göre daha az öneme sahipti. Bununla birlikte servet ve statü açısından ülkenin en önemli adamlarından birçoğu Lortlar Kamarası'nda yer alıyordu (Dickinson, 2002, s. 3, 15). Hükümetler ise, hem atanmış Lortlar Kamarası hem de Avam Kamarası üyelerinden oluşuyordu ve başbakanın Lortlar Kamarası üyelerinden seçilmesi muhtemeldi. Ancak Avam Kamarası'nda desteği olmayan bir hükümetin yönetme kabiliyeti yoktu. Sonuç olarak kral, Lortlar Kamarası ve Avam Kamarası'nın sırasıyla monarşi, aristokrasi ve demokrasiye denk gelen unsurlar olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenlerle İngiltere, başta da söylediğimiz gibi, mutlak monarşi olmaktan ziyade anayasal bir monarşiydi (Cunningham, 2014, s. 5-6).

İngiliz temsil sistemine bakacak olursak, Avam Kamarası üyeleri seçimle belirleniyordu. 658 üyeden oluşan Avam Kamarası'nda İngiltere 489, Galler 24, İskoçya 45 ve İrlanda da 100 üyeye temsil ediliyordu. 489 tane İngiliz koltuğundan 82'si 40 adet seçim bölgesinin temsilcilerine; 403'ü 202 adet imtiyazlı ilçe temsilcilerine veya ilçelerdeki

dar seçim bölgelerinin temsilcilerine; geri kalan 4 tanesi ise Oxford ve Cambridge Üniversitesi temsilcilerine tahsis edilmişti (Mackey, 2002, s. 81-82).

1832 reformu öncesinde seçim sisteminde önemli birtakım eksiklik ya da kusurlar dikkat çekiyordu. En önemlisi halkın seçimlere katılımındaki fırsat eşitsizliğiydi (Phillips, 1982, s. 46). Ayrıca seçim yolsuzluğu, birden fazla oy kullanma, üniversitelerin Parlamento'da temsil edilmesi, Parlamento üyelerine ödeme yapılmaması ve Avam Kamarası adayları üzerine atılan resmi masraflar, İngiliz seçim sistemindeki en belirgin anomalilerdi. Bu anomalilerin her biri, 15. yüzyıl ile 1832 Reform Yasası arasında devam eden seçim sisteminin kademeli fakat sürekli bir şekilde bozulmasından doğdu ve en az üç yüzyıl boyunca varlığını korudu. Her birinin temelinde, ya sarayın ya da toprak aristokrasinin Avam Kamarası seçimlerini kontrol etme arzusu vardı (Porritt, 1911, s. 1).

Avam Kamarası üyelerini seçme gücünün, pratikte, küçük bir grup nüfuzlu insanda olması büyük bir sorundu. Seçim bölgelerinin çoğunda seçmenlerin sayısı kıymetli değildi ve parlamentoya gönderilecek temsilci, toplumda nüfuzu en fazla olan asil ya da varlıklı insanlar tarafından belirleniyordu. Oy kullanma hakkı üzerindeki kısıtlamalar çok fazlaydı. Yoğun nüfusa sahip seçim bölgelerinde bile oy verme yetkisine sahip olanlar genellikle toprak sahiplerinin emirlerine körü körüne itaat eden küçük bir seçmen grubuyla sınırlıydı (Seymour, 1915, s. 2). Koltukların dağılımı[13] ise öyle düzenlenmişti ki nüfusun yoğun olduğu büyük ve önemli sanayi merkezleri doğrudan temsil edilmezken, kesinlikle tek bir kişi tarafından kontrol edilen önemsiz yerleşim yerleri iki üyeye parlamentoda temsil edilebiliyorlardı.[14] Gerçekten de sanayi şehirlerinin büyüme hızı[15] ve enerjisi ile parlamentoda temsil kabiliyetleri arasında çok açık bir karşıtlık vardı. Ekonomik ve sosyal alanda çok hızlı bir değişim söz konusuysa 1830'lara kadar bunun siyaset sahnesine yansımaları oldukça sınırlı kaldı. 1831 yılında nüfusu 10.000'den fazla olan İngiltere ve Galler'deki en büyük 90 şehirden sadece 52 tanesi kraliyet ilçe statüsüne sahipti. Geri kalanlar, kraliyet imtiyazına sahip ilçe olarak tanınmadıkları için belediye teşkilatları yoktu (Moret, 2015, s. 3). Bu bağlamda özellikle ilçe koltuklarının dağılımı konusunda reforma büyük ihtiyaç vardı. Zira pek çok insan, bu kırsal bölgelerden kuzeyin hızla büyüyen şehirlerine taşınmıştı.[16] Örneğin 1830'a gelindiğinde Manchester, Birmingham ve Leeds'in toplam nüfusu 1800'dekinin neredeyse iki katına, yaklaşık yarım milyona çıkmıştı. Ancak bu şehirler parlamentoda temsil edilmiyordu. Buna karşın önemli ölçüde nüfus kaybı yaşayan Wash ile Severn nehri arasındaki 11 kırsal seçim bölgesi, ilçe koltuklarının yarısından fazlasını içine alıyordu. Bu haksız dağılımın biran önce düzeltilmesine ihtiyaç vardı ve yapılacak reformun anahtarı da İngiliz koltuklarının adaletli bir şekilde dağıtılmasıydı (Mackey, 2002, s. 82).

Reform Talepleri ve Fransa'daki Temmuz İhtilali'nin Yansımaları

1815 sonrası Avrupa'daki restorasyon dönemi, devrimci patlamalara karşı korunma duygusuyla sivil özgürlüklerin kısıtlanmasını meşrulaştırdı. Ama aynı zamanda eski rejimlerin ne kadar yenilenip düzeltilmesi gerektiği sorusunu da beraberinde getirdi. Avrupa'nın geleceğine yönelik bu soru şüphesiz İngiltere'de de yankı buldu. Birçok İngiliz, devrime karşıydı ancak buna yönelik olarak alınan sert tedbirlere destek olmaya da meyilli değildi. Birçoğu, bunlar yerine gerekli olan şeyin, devrim ile reaksiyon arasında

bir orta yol olduğuna inanıyordu. Bu orta yolun içinde reform için bir faaliyet alanı olabiliirdi (Burns & Innes, 2003, s. 14-15).

Reform talebi herkesten önce Sanayi Devrimi'nin sonucu olarak ortaya çıkan işçi sınıfından geliyordu (Trevelyan, 1922, s. 225). Devrim'in 1800'lerde İngiltere'yi daha zengin bir ülke haline getirdiği doğrudur. Ancak bu durum, herkesin yaşam standardının yükseldiği anlamına gelmiyordu (Smith, 2009, s. 38). Nitekim işçilerin sosyo-ekonomik durumları oldukça kötüydü. Açılan fabrikalardaki çalışma şartları oldukça ağırdı.[17] Uzun ve düzenli saatler, çalışma hayatını karakterize ediyordu. On iki saatlik çalışma süresi normaldi (Marsh, 2005, s. 8; Allen, 2017, s. 2). Bu zorluklara katlanan işçilerin aldıkları ücretler[18] ise son derece yetersizdi. Dolayısıyla yaşam standartları da oldukça düşüktü. Konutları çoğu zaman bakımsız, pis ve yetersizdi. Var olan evler oda oda, iş bulabilmek için kırsal kesimlerden şehirlere gelen göçmenlere kiralanıyordu. Bodrumlar ise en fakir ailelerin evleri oluyordu (Royle, 2012, s. 34). Bu insanlar güvenli içme suyuna bile sahip değillerdi. Eğitim imkânı ise son derece sınırlıydı (Allen, 2017, s. 2). Ama bundan daha fazlası vardı: bu çarpık kentleşme[19] toplumsal yapıyı da tahrip etti. Zengin ile fakir arasındaki fark çok büyüktü. Aralarında aşılması zor engeller vardı. Fabrikadaki usta ile işçiler ya da Wellington Dükü ile mülkünde çalışanlar arasında çok az bir kişisel iletişim vardı (Hobsbawm, 1999, s. 65).

Diyebiliriz ki Sanayi Devrimi insanların hayatlarında kesinlikle bir sıkıntı ve geçmişe bir özlem yarattı. Sonsuz bir "kâr, fayda ve gelişme" gören sınırlı sayıda insana karşılık toplumun büyük bir bölümü eski değerlerin parçalanmasından rahatsızlık duyuyor ve geleceğe endişeyle bakıyordu (Rudé, 1967, s. 87). 1830'larda yaşanan ekonomik kriz ise halkın sıkıntılarını ve endişelerini daha da artırıyordu. Kötü giden ekonominin çözümü noktasında ise çok farklı fikirler söz konusuydu. Bazıları çözümü parasal reformda, bazıları serbest ticarete, bazıları fabrikalarla ilgili yapılacak düzenlemelerde, diğer bazıları ise sosyalizmde görüyordu. Ancak herkes, ilk adım olarak parlamento reformunun gerekli olduğu konusunda hemfikirdi (Trevelyan, 1922, s. 227).

1660'lardan itibaren seçim sisteminde önemli hiçbir reform yapılmamıştı. Aslında 1760'lı yıllardan itibaren, zaman zaman ülkedeki seçim bölgelerinin yeniden düzenlenmesi ve gizli oylama gibi diğer demokratikleştirici reformlar için çağrıda bulunanlar oldu, ama bu sesler nadirdi ve oldukça da cılızdı. Ancak 19. yüzyılın başlarından itibaren ekonomik ve sosyal açıdan yaşanan dramatik değişim, reform taleplerinin artmasına neden oldu. Serveti ticarete dayanan 19. yüzyılın kentli orta sınıfı yeterli siyasi temsilden yoksun olduğu için şikâyet ediyordu. Buna karşın gücü toprak mülkiyetine dayanan aristokrasi parlamentoda güçlü bir şekilde temsil edilebiliyordu (Mackey, 2002, s. 81). Parlamantonun, ülkedeki bu değişime ayak uydurması gerekiyordu. Aslında bu uyum süreci de kolay bir şey değildi. Yeni sosyal yapı, doğası gereği sürekli değişime uğradığı için uyum sürecinin de devamlılık arz etmesi gerektiği açıktı (Trevelyan, 1922, s. 225).

Parlamantonun, Sanayi Devrimi'nden doğan yeni bir toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek hale gelmesi gerektiğine şüphe yoktu. Ancak reform isteyenlerin yerleşik muhalefetin üstesinden gelip siyasi değişimi sağlayabilmeleri için öncelikle kamuoyu

baskısı oluşturmaya ihtiyaçları vardı (Mackey, 2002, s. 81). Bu amaçla 1830 yılının Ocak ayında Thomas Attwood, parlamento reformu lehinde faaliyette bulunmak üzere Birmingham'da bir dernek kurdu. Söz konusu dernek orta ve işçi sınıflarını temsil ediyordu. Manchester gibi diğer sanayi merkezlerinde işverenler ile işçilerin işbirliği yapması zordu ancak şimdi her iki tarafın da ortak düşmanı imtiyazlı ilçeleri kontrol altında tutanlardı. Ekonominin kötü gidişatı ise gözlerin siyasetteki eksikliklere ve yanlışlıklara çevrilmesine neden oluyordu. Nitekim bu durum tüm ülkeyi reform talebinde birleşmeye yatkın hale getirdi (Trevelyan, 1922, s. 226).

Böyle bir ortamda IV. George hayatını kaybetti. Yerine ise 26 Haziran 1830'da IV. William tahta çıktı (Hayward, 2009, s. 262). Aynı zamanda, teamüllere uygun olarak, parlamento feshedildi ve seçimlere gidildi (Woodward, 1938, s. 75). Bu sırada hükümet zayıftı ve ülkeye hoşnutsuzluk hâkimdi (May, 1861, s. 347). Ekonomik sefalet, yoksulluk, açlık ve sınıf adaletsizliği toplumsal huzuru tehdit ediyordu. Endüstrinin geliştiği kuzey bölgelerinin işçileri patlamaya hazırı. Orta sınıflardan, güvenmeyi bıraktıkları aristokrasiye karşı kendi haklarını güvence altına almak için reform sesleri yükseliyordu (Trevelyan, 1922, s. 230).

Reform talep edenler esas itibariyle siyasi temsildeki[20] adaletsizliklerden şikâyet ediyorlardı. Nitekim parlamentonun son döneminde de sıkça tartışılan bu mesele seçimlerde çok önemli bir konu haline geldi. Üstelik Fransa'da X. Charles'ın tacını kaybetmesiyle neticelenen gelişmeler, genel seçimin olağan heyecanının daha da artmasına neden oldu. X. Charles'ın iktidarının son zamanlarında basın özgürlüğünün ihlal edilmesi ve anayasanın ifsat edilmesi üzerine yaşanan ani devrim İngiliz halkının sempatisini kazandı ve liberal görüşlere kuvvet verdi. Heyecan, hemen ardından gelen Belçika devrimiyile[21] daha da arttı (May, 1861, s. 347).

Radikal birçok isim[22], 1830 yazını, IV. William'a reform taleplerini içeren dilekçeler sunmakla geçirdi. Aslında 1830 Fransız Devrimi'nin IV. George'un ölümüyle aynı zamana denk gelmesi, İngiliz monarşisinin kamusal imajı açısından olumlu bir şeydi. Nasıl Louis Phillipe, Fransa'nın ilk "burjuva" hükümdarı rolünü üstlendiyse, İngiltere'deki orta sınıf kamuoyu da meritokrasi, istikrar ve reform vaatlerinde bulunan IV. William'dan büyük beklentiler içerisine girdi. Özellikle parlamento reformuyla ilgili beklentiler doruk noktasına çıktı. Nitekim IV. William kısa süre içerisinde kendisini, yolsuzluğun her kalıntısı süpürecek, Whigleri yeniden güçlendirecek ve hükümetten bağımsız olarak anayasayı canlandıracak reformları yapacak "vatansever kral" rolünde buldu. İşin aslı IV. William'ın reform için kişisel desteği biraz müphemdi (Poole, 2000, s. 162-164).

Bu sırada iktidarda Toryler vardı. Torylerin politikası ise İngiliz Anayasası'nın Anglikan ve aristokrat yapısını[23] muhafaza etmek üzerine kuruluydu (Roberts, 2009, s. 97). Nitekim Başbakan Wellington Dükü Arthur Wellesley de reform fikrine şiddetle karşı çıkan bir isimdi (Hayward, 2009, s. 262).

Yenilenen parlamento, Ekim 1830'da ilk toplantısını yaptı. Bekleneceği üzere daha ilk oturumda ana gündem parlamento reformu oldu. Ancak Başbakan Wellington yaptığı uzun konuşmada reform taleplerine karşı tüm kapıları kapadı. Ona göre, "İnsanın doğası bir kerede böyle bir mükemmelliğe ulaşmaktan acizdi". Wellington, reformu

desteklemediği gibi, hükümette bulunduğu sürece reform tekliflerine karşı direneceğini de beyan etti. Buna karşı muhalefette yer alan Earl Grey reformu desteklediğini açıkça ilan etti (HL Deb 02 November 1830 vol 1 cc11-53).

Wellington'un reform karşısındaki bu tutumu kamuoyunun büyük tepkisine neden oldu.[24] 8 ve 9 Kasım tarihlerinde[25] Londra'nın sokaklarını dolduran büyük kalabalıklar polisle çatıştı (Poole, 2000, s. 165). Bir hafta sonra Wellington istifa etti (HL Deb 16 November 1830 vol 1 cc557-9) ve yerine Lord Grey'in reform fikrini destekleyen kabinesinin kurulmasıyla gerilim geçici olarak son buldu (Poole, 2000, s. 165).

Lord Grey, daha önce reform meselesi gündeme geldiğinde, İngiliz halkı ancak "ciddiyetle ve heyecanla" talepte bulunduğu zaman reform için hareket edeceğini söylemişti. 1830 yılında söylediği şartlar mevcuttu; orta sınıflar "ciddiyetle ve heyecanla" reform talep ediyorlardı. Bunun üzerine, arkadaşlarının ve hatta muhaliflerinin şaşkınlığına neden olacak şekilde reform meselesini ele almaya karar verdi (Trevelyan, 1920, s. 215; Trevelyan, 1922, s. 226).

Reform Tasarıları ve 1832 Reform Yasası

Lord Grey, göreve başlamasının hemen ardından Lordlar Kamarası'nda yaptığı konuşmada reformun ihtiyaç olduğunu ve bunu halkın güvenini ve memnuniyetini sağlayacak şekilde düzenlemek istediğini açıkladı (HL Deb 22 November 1830 vol 1 cc604-18). Bu açıklamayla ilk kez bir hükümet parlamento reformu için halka söz vermiş oldu (Cannon, 1973, s. 203).

Grey'in kurduğu kabine aristokrat bir karaktere sahipti. Gerçekten de kabinedeki asilzadelerin oranı, öncesinde ve sonrasında kurulan Tory kabinlerine kıyasla oldukça yüksekti. Ancak muhtemelen daha burjuva bir hükümetin tasarımı kanunlaştırma ihtimali daha az olurdu. Zira Grey'in yapması gereken kralı, lordları ve ilçe sahiplerini iktidarlarından vazgeçmeye ikna etmektir. Bu açıdan, amaca ulaşmak için belki de en uygun model aristokrat ama reformcu bir kabineydi (Trevelyan, 1922, s. 231).

Noel tatili reform çalışmasıyla geçti. Yapılan çalışma halk tarafından da hevesle destekleniyordu. Açık oturumlar düzenleniyor, yeni siyasi cemiyetler kuruluyor ve hükümete reformla ilgili çok sayıda dilekçe sunuyordu. Hükümetin halkın verdiği tüm bu cesarete ihtiyacı vardı; zira aşması gereken zorluklar oldukça çoktu. Kral'ın isteksizliğiyle, ilçelere hâkim olanların çıkarlarıyla, Lordlar Kamarası'nın üçte ikisinin muhalefetiyle, Avam Kamarası'nın önemli bir kısmıyla ve hepsinden önemlisi ülkedeki güçlü Tory ruhuyla yüzleşmek zorundaydı. Tory ruhu ve kuralları altmış yıl boyunca iyice pekişmişti. Bu ruh sadece yöneten sınıfları değil, toplumun önemli bir kısmını da sarmıştı (May, 1861, s. 350).

Lord Grey, Ocak 1831'de, şekillenen yasa taslağı hakkında IV. William'a bilgi verdi ve kendisini, tasarının anayasayı daha devrimci değişikliklerden korumak için tasarlanan "aristokrat" bir önlem olduğu konusunda ikna etti (Trevelyan, 1922, s. 236). Parlamantonun yeniden toplandığı 3 Şubat 1831'de ise hükümetin adil bir kanun tasarısı hazırladığını kamuoyuna açıkladı (HL Deb 03 February 1831 vol 2 cc117-21). Ardından 1 Mart 1831'de Lord John Russell, tamamlanan reform tasarısını Avam Kamarası'nun

gündemine getirdi. Buna göre en küçük 60 ilçenin imtiyazları kaldırılacaktı. Diğer 47 ilçeden birer üye geri alınacaktı. Londra'ya 8, İngiltere'deki büyük şehirlere 34 ve kontluklara da 55 üye ilave edilecekti. Ayrıca İskoçya'ya 5, İrlanda'ya 3 ve Galler'e de 1 üye daha verilecekti. Oy kullanma hakkının bu yeni dağılımıyla Avam Kamarası'nın üye sayısı 62 üye azaltılacak ve 658'den 596'ya indirilecekti. Bu düzenlemeyle yaklaşık yarım milyon kişiye oy hakkı verileceği hesaplanıyordu. Tasarıda sadece oy kullanma hakkı değil, oy verme şekli ve bunların kaydedilmesi konularında da iyileştirmeler öneriliyordu (HC Deb 01 March 1831 vol 2 cc1061-151).

İlçe sahiplerine tazminat ödenmeksizin birçok ilçenin imtiyazlarının lağvedildiği bu cesur teklif karşısında Toryler şaşkınlık yaşadı. Çünkü birkaç önemsiz ilçenin imtiyazlarının bazı büyük şehirlere devredilmesiyle sınırlı zayıf bir düzenleme bekliyorlardı (Trevelyan, 1922, s. 235). Buna karşılık tasarı, reform isteyen kesimler tarafından memnuniyetle karşılandı (May, 1861, s. 351). Parlamento'da ise uzun süren tartışmalar yaşandı.[26] 22 Mart'ta Avam Kamarası'nda ikinci kez okunmasının ardından, tasarı, yapılan oylamada bir oy farkla kabul edildi (HC Deb 22 March 1831 vol 3 cc719-805). Tasarının yalnızca 1 oyla geçmesi, reforma destek olanlar arasında da bölünme yaşandığını gösteriyordu. Bu duruma Torylerin öfkesi de eklenince tasarının Lortlar Kamarası'ndan geçmesine imkân olmadığı görülüyordu. Ama öncesinde, 19 Nisan'da, komisyon önüne geldi (HC Deb 19 April 1831 vol 3 cc1605-89). Sonuçta başarı şansı göremeyen Hükümet, ayın 21'inde tasarının çekildiğine dair açıklama yaptı (HC Deb 21 April 1831 vol 3 cc1756-805) ve ertesi gün de Parlamento dağıldı (HC Deb 22 April 1831 vol 3 cc1811-24; HL Deb 22 April 1831 vol 3 cc1805-11). Grey'in kabinesi bu şekilde siyaseten yenilgi aldı (Poole, 2000, s. 165) ve yeniden seçimlere gidildi. Reform ümitleri ise bir süre için boşa çıktı.

1831 yılının Mayıs ayında yapılan seçimler, coşkulu ve neredeyse tek taraflı geçti. Şüphesiz bu genel seçim hem Whigler hem de parlamento reformunun geleceği adına oldukça önemliydi. Zira reform tasarısı için referandum anlamı taşıyordu (LoPatin, 1999, s. 73). Sonuçta reformcular seçimden zaferle çıktı.[27] Yenilenen reform tasarısı ise yaz aylarında yeniden Avam Kamarası'nın önüne getirildi. Nitekim 6 Temmuz'daki oylamada 136 oy alarak çoğunluğun desteğiyle kabul edildi (HC Deb 06 July 1831 vol 4 cc804-906). Ancak Lortlar Kamarası'na geldiği zaman uzun süre tartışmalara neden oldu. Lortların tasarıya olumsuz baktıkları kesindi. Ancak böyle bir krizde ulusal iradeye karşı çıkıp çıkmayacakları belli değildi (May, 1861, s. 353). Sonuçta beş gece devam eden tartışmalardan[28] sonra, 7 Ekim'de[29] ikinci defa okunmasının ardından tasarı 41 oyla reddedildi (HL Deb 07 October 1831 vol 8 cc188-344).

Lortlar, tasarıyı reddettiklerinde ve bu şekilde aristokratik konumlarını muhafaza etmek istediklerinde ülke çapında kendiliğinden gelişen protesto patlamaları meydana geldi. Reforma karşı çıkan aristokratlara karşı kızgınlığın derinleştiği Bristol'da protesto, isyana dönüştü.[30] İngiliz güvenlik güçleri çıkan olayları kontrol altında tutmada yetersiz kaldı (Mackey, 2002, s. 81). Hükümet ise atılacak yanlış bir adımın Fransa'daki gibi bir ihtilale dönüşmesinden korkuyordu. Zira İngiliz halkının sıkıntıları tahammül sınırlarını zorluyordu. İşsizlik ve açlığın yanına kolera salgını da eklenmişti. İşverenler ve tüccarlar, sosyal düzenin muhafazası adına yasanın kabul edilmesi konusundaki taleplerini

Londra'ya duyurmaya çalışıyorlardı. Bu şartlarda var olan huzursuzluk, kolayca varlıklılar ile yoksullar arasında bir çatışmaya dönüşebilirdi (Trevelyan, 1922, s. 237-238). Belki de İngiltere, 1689 sonrası, 1831'deki kadar ihtilale yakın olmamıştı (Cole, & Postgate, 1938, s. 248). Aslında tarihe bakıldığında buna benzer siyasi karakterdeki reformların nadiren şiddet içeren halk tepkisine neden olduğu görülür (Mackey, 2002, s. 81). Bununla beraber İngiliz halkının önemli bir kesiminin Parlamento reformunu kurtuluş ümidi olarak gördüğü gözden kaçmamalıdır.

Nitekim bu gerçeğin farkında olan Grey[31], bazı eleştirileri karşılayacak ve böylece lortlar arasındaki kararsızların tereddütlerini giderecek şekilde tasarı üzerinde değişiklikler yaptı. 20 Ekim 1831'de Parlamento tatile girmişti (HL Deb 20 October 1831 vol 8 cc926-9). Kısa bir aradan sonra 6 Aralık'ta yeniden çalışmalarına başladı. Gündeminde ise Grey Hükümeti tarafından değiştirilip üçüncü defa getirilen reform tasarısı vardı (HL Deb 06 December 1831 vol 9 cc5-36). Ama bu seferki birçok açıdan farklıydı. Son nüfus sayımı ve diğer istatistiksel araştırmalar nedeniyle oldukça geliştirilmişti. Ayrıca toplam üye sayısının azaltılması da artık önerilmiyordu. Yasa tasarısı 17 Aralık'ta ikinci defa okundu (HC Deb 17 December 1831 vol 9 cc429-547) ve 23 Mart 1832'de Avam Kamarası'ndan çabucak geçti (HC Deb 23 March 1832 vol 11 cc849-58). Ardından bir kez daha Lortlar Kamarası'nın önüne geldi (HL Deb 26 March 1832 vol 11 cc858-70).

Bazı lortlar, halkın taleplerine karşı tasarıyı bir kez daha reddetmenin riskini göze almak istemiyordu. Bununla beraber üyelerin birçoğu ciddi düzeltmelerle tasarının karakterini değiştirmek istiyordu. Bu sırada tasarının kabul edilmesini isteyen halkın heyecanı ise artıyordu. Siyasi sendikalar büyük kalabalıkların katıldığı toplantılarla Lortlar Kamarası üzerinde baskı oluşturmaya çalışıyordu (May, 1861, s. 354). Tasarının temelinde bazı ilçelerin imtiyazlarının iptali vardı. Lortlar Kamarası, tasarının ikinci defa okunmasının ardından, imtiyaz iptaliyle ilgili maddelerin değerlendirilmesini erteleme kararı aldı (HL Deb 09 April 1832 vol 12 cc1-79). Bu durum da önemli bir krize neden oldu. Ya Lortlar zorlanacaktı ya da kabine istifa edecekti. Kralın tavrı ise Lortlar Kamarası'ndan yanaydı (May, 1861, s. 354).

"Mayıs Günleri" olarak bilinen bu kriz sırasında IV. William'ın Lortlar Kamarası'nın yanında yer alması neticesinde Lort Grey istifa etmek durumunda kaldı (Molesworth, 1865, s. 323). 1831 yılının Ekim ayında lortların tasarıyı reddetmesinden şaşkına dönen ülke, ayaklanmaların çıkmasından da anlaşılacağı üzere, teşkilatlı ve düzenli bir tepki ortaya koyamamıştı. Ancak bu sefer siyasi cemiyetler tepkilere önderlik etti.[32] Nitekim Grey'in istifasını şiddet ya da isyan takip etmedi (Butler, 1914, s. 377; Trevelyan, 1922, s. 238). IV. William ise reform çalışmalarını sürdürmek üzere önceki başbakan Wellington'dan[33] bir hükümet kurmasını istedi. Ancak Torylere göre siyasi reform lanetli bir şeydi. Gerçi Wellington, sınırlı da olsa reform yapabilecek bir hükümet kurmayı arzu ediyordu ancak diğer Toryler böyle bir hükümette hizmet etmeyi reddettiler.[34] Nitekim 15 Mayıs'ta, Wellington, isteksizce William'a gitti ve Torylerin reform yapacak yeni bir hükümet kurmadığını söyledi (Mackey, 2002, s. 89). İngiliz kamuoyundaki umumi heyecanın farkında olan ve bu şartlarda reformun bir zorunluluk olduğunu

hisseden (Hayward, 2009, s. 262) IV. William, yeniden Grey'e döndü ve ondan başbakanlığı sürdürmesini istedi.

Grey, muhalefetin yeni bir hükümet kurmak üzere birleşemeyeceğine dair kumar oynamış gibiydi. Torylerin hükümet kurmak üzere birleşmemeleri, siyasi reformu durduracak kolektif bir iradeden yoksun oldukları anlamını da taşıyor olabilirdi (Mackey, 2002, s. 89). Üstelik Grey, bu sefer kralın da tam desteğine sahipti.

Bu sırada halkın heyecanı hiç olmadığı kadar artmıştı ve kanlı olayların yaşanması tehlikesi yüksekti. Bu şartlar altında Lordlar Kamarası reform gündemiyle yeniden bir araya geldi. Fransa'daki gibi bir ihtilalinin İngiltere'de de yaşanma tehlikesi[35] ve kralın reforma verdiği destek nedeniyle muhaliflerin direnişi zayıfladı. Uzun süren tartışmaların ardından[36] reform tasarısı, 4 Haziran'da Lordlar Kamarası'nda üçüncü kez okundu ve sonunda 22'ye karşı 106 oyla kabul edildi (HL Deb 04 June 1832 vol 13 cc349-79). Lordlar Kamarası'ndan geçen ile daha önce Avam Kamarası tarafından kabul edilmiş olan yasa tasarısı arasında üslupsal bir takım farklar olduğu için tasarı bir kez daha Avam Kamarası'nın önüne geldi ve 5 Haziran'da buradan da geçti (HC Deb 05 June 1832 vol 13 cc407-62). Tasarının mimarı Grey, IV. William'dan Avam Kamarası'na gelmesini ve tasarımı bizzat imzalayıp onaylamasını istedi (Grey, 1867, 465). Ancak IV. William bu teklife sıcak bakmadı[37] ve kraliyet onayı için parlamentoya bir komisyon gönderdi (Mackey, 2002, s. 90). Neticede reform tasarısı, 7 Haziran 1832'de yasalaştı (Evans, 1994, s. 1).

Reformun Getirdikleri

Parlamento reformu, İngiltere'de yarım asırdan fazla bir süredir şikâyet edilen bir sistemin hatalarını ne kadar düzelitti? En fazla şikâyet edilen hususlardan birisi küçük ilçelerin oy verme hakkına sahip olmasıydı. Yeni düzenlemeye göre, Parlamento'ya 111 üye gönderen nüfusu iki binin altındaki 56 ilçenin imtiyazları kaldırıldı. Dört binden az nüfusu olan 30 ilçenin Parlamento'ya gönderebildiği üye sayısı ise birer tane azaltıldı. Weymouth ve Melcombe Regis ise iki üye kaybetti. Bu hak kaybı toplamda 143 üyeyi buldu (The Reform Act, 1832, s. 1-3; An act..., 1832, s. 154-155; An act..., 1835, s. 1-5). Diğer bir şikâyet konusu nüfusu yoğun olan yerleşim yerlerinin Parlamento'da temsil edilmemesiydi. Başkente bağlı olanlar da dâhil olmak üzere 22 büyük yerleşim yeri iki, 20 tanesi ise bir üye seçme imtiyazı elde etti. Büyük ilçe nüfusu, koltuk dağılımında da dikkate alındı; ilçe üye sayısı 94'ten 159'a çıkarıldı. Büyük ilçeler bölündü ve seçim bölgelerinin önemine göre üye sayısı ayarlandı (The Reform Act, 1832, s. 1-3; An act..., 1832, s. 154-155; An act..., 1835, s. 1-5; May, 1861, 355-356).

Kimlerin oy kullanma hakkına sahip olacağı da önemli hususlardan birisiydi. Parlamento'da reform hareketi başladığında oy hakkı için dikkate alınan seksen beş farklı nitelik söz konusuydu (Porritt, 1911, s. 3). 1832 Yasası ile seçmenlerde aranan bazı eski yeterlilikler korunduğu gibi, bazı yeni yeterlilikler de kabul edildi. Özellikle mülk sahiplerinin oy hakkı korundu. Bunun yanında yine mülk sahibi olma niteliğinden türetilen üç yeni nitelik daha kabul edildi. İngiltere'de geleneksel arazi kullanım şekline bağlı olarak, en az 60 yıllık bir dönem için bir toprak parçasında kiracı olanlar, tüm kira ve masraflar hariç arazinin yıllık net değerinin 10 Pound veya üzeri olması şartıyla oy kullanabileceklerdi. Kira süresinin 20 ila 60 yıl arasında olduğu durumlarda ise ancak

asgari yıllık net değer 50 Pound olduğu takdirde oy kullanılabilirdi. Yine bir mülkün kiracıları da yıllık kira bedeli 50 Pound'un altında olmamak şartıyla oy hakkına sahip olabileceklerdi (The Reform Act, 1832, s. 7-18; An act..., 1832, s. 159-166; An act..., 1835, s. 12-29; Seymour, 1915, s. 10, 16).

Oy hakkı için dikkate alınan niteliklerdeki değişikliklerin, seçmen sayısında meydana getirdiği artış oranında anlam kazandığına şüphe yok. Ancak 1832 Reform Yasası ile seçmenlerin toplamda ne kadar arttığını tespit etmek oldukça zordur. Asıl zorluk, seçim kayıtlarının olmadığı ve birçok seçim bölgesinde tek adayın olduğu 1832'den önceki on yıllar için güvenilir bir tahmin oluşturabilmektir (Cannon, 1973, s. 259). Mackey'in tahminini dikkate alacak olursak, reform öncesi İngiltere ile Galler'deki 13,8 milyon, İskoçya'daki 2,3 milyon ve İrlanda'daki 7,7 milyonluk nüfusun 500.000'in biraz üzerindeki bir kesimi oy kullanabilirken, reform sonrası bu sayı yaklaşık 800.000'e yükseldi (2002, s. 90). Şüphesiz bu sayılar, reform sonrası seçmen sayısında oldukça sınırlı bir artış yaşandığını bize göstermektedir.

Reform öncesi İngiliz temsil sistemindeki sıkıntılardan bir başkası, seçimlerde aşırı harcama yapılmasıydı. Bu durum seçmenlerin kaydı, bölgelerin ve ilçelerin uygun seçim bölgelerine bölünmesi ve seçim günlerinin azaltılmasıyla hafifletilmeye çalışıldı (May, 1861, s. 357). Üniversitelerin Parlamento'da temsil edilmesi meselesine gelince, 1832'de, Oxford ve Cambridge'in Parlamento'ya üye göndermeye devam etmesi gerektiği kabul edildi (The Reform Act, 1832, s. 46; An act..., 1832, s. 189; An act..., 1835, s. 78-79). Görünen o ki üniversitelerin Parlamento'da temsil hakları, 1832 Reform Yasası'nı hazırlayanlar açısından uygunsuz bir durum olarak değerlendirilmedi (Porritt, 1911, s. 16).

Peki ama 1832 Büyük Reform Yasası'nın İngiliz siyasi tarihindeki yeri ve önemi neydi? Bu noktada modern bilimsel araştırmaların, 1832 Yasası'nın "büyük" (great) sıfatını hak edip etmediğini sorguladıklarını belirtelim. Bu sorgulama, kısmen, ilk tartışmaların sıcaklığı içerisinde yapılan aşırı değerlendirmelere ve kısmen de Viktorya döneminin bazı yorumcularının coşkusuna tepki olarak ortaya çıktı (Cannon, 1973, s. 254). Mesela 1861 yılında Erskine May, Haklar Yasası'ndan bu yana onun önemiyle karşılaştırılacak hiçbir yasa bulunmadığını; 1832 Yasası'nın, onu kavrama bilgeliğine sahip devlet adamlarına sonsuz bir onur bağışladığını yazdı (s. 357). Dicey ise, yasanın amacının aristokrasinin gücünü azaltmak ve baskın otoriteyi orta sınıfa aktarmak olduğunu söyledi (1905, s. 184). Buna karşın Charles Seymour, 1915'te yayınlanan İngiltere'deki seçimlerle ilgili öncü çalışmasında, 1832 Yasası ile aristokrasinin gücünün "kesinlikle yok edilmediğine" ve eylemin "ancak dönüşümün başlangıcı" olduğuna dikkat çekti (s. 521).

Sonraki tarihçiler de değişimin derecesini aza indirmeye devam ettiler. 1938'de "English Historical Review" dergisine katkıda bulunan Wooley, makalesine şu ifadeyle başladı: "Bazılarının yaptığı gibi, parlamento temsilinin 1832 Reform Yasası ile köklü bir şekilde değiştirildiğini iddia etmek için hiçbir dayanak yoktur" (s. 240). Günümüzde bazı ders kitapları ve popüler tarih çalışmaları, Reform Yasası'nı, 19. yüzyıl İngiliz siyasi tarihinin en önemli gelişmelerinden birisi olarak göstermeye devam etseler de birçok bilimsel çalışma, çeşitli nedenlerle, 1832'yi önemsiz gösterme ve hatta reddetme eğilimine

devam etmektedir (Phillips & Charles, 1995, s. 411). Mesela Smith, “toz çöktüğünde siyasi manzara daha önce olduğu gibi görünüyordu” değerlendirmesinde bulunmuştur (1992, s. 141).

Görüldüğü gibi tarihçilerin 1832 Reform Yasası'nın önemi konusunda hemfikir olduklarını söylemek mümkün değildir. Ama büyük çoğunluğun, modern standartlarda çok demokratik bir yasa olmadığı konusunda hemfikir olduklarını söyleyebiliriz. Gerçekten de 1832 Yasası, İngiltere'deki temsili demokrasiyi ancak sınırlı bir oranda geliştirdi. Seçmen sayısındaki kısmi artış seçim sistemini demokratikleştirmekten uzaktı. Ayrıca sosyal ve ekonomik açıdan seçmen profilinde önemli bir değişim yaşanmadı. Zira oy vermek için yine ya bir mülkün sahibi ya da kiracısı olmak gerekiyordu (Mackey, 2002, s. 90). Bu durumda güç, gerçek anlamda orta sınıflara geçmedi. İngiltere, toprak sahiplerinin hâkim olduğu bir parlamento ve üyeleri ağırlıklı olarak aristokrat olarak kalan bir kabine tarafından en az iki nesil boyunca Westminster'dan yönetilmeye devam etti (Evans, 2013, s. 2).

Peki böyle bir reformun gerçekleşmesini sağlayan ana faktör neydi? Herşeyden önce İngiltere'deki demografik değişimin iktidar sahipleri üzerinde reform baskısı yarattığını söyleyebiliriz (Mackey, 2002, s. 81). Ancak 1832'deki parlamento reformunun hedefinin esas itibariyle ekonomik ve sosyal değişime ayak uydurma çabası olduğunu düşünmek doğru olmaz (Moret, 2015, s. 4). Reformun nedenini anlamak için öncelikle Fransa'daki Temmuz İhtilali'nin etkisine ve özellikle de İngiltere'deki gergin siyasal ve sosyal ortama bakmak gerekir. 1830'da Bourbonların düşüşünün İngiltere'de büyük bir heyecana neden olduğu ve pek çok İngiliz'in, “Fransızlar kısa bir mücadeleden sonra gerici idarelerini değiştirebiliyorlarsa aynı şeyi neden biz de yapmayalım” diye düşündüğü unutulmamalıdır (Woodward, 1938, s. 75). İşte bu noktada Fransa'daki İhtilal'in İngiltere'ye sıçrama tehlikesinin İngiliz seçkinlerini korkuttuğunu ve bunun da iktidarı kısmen halkla paylaşmaya zorladığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda 1832 reformunu, Whig liderlerinin İngiltere'yi daha demokratik bir ülke haline getirme niyetlerinin bir sonucu olarak değil (Cole, 1938, 239), kısmen devrimci ayaklanma korkusuyla motive edilen liberal aristokrasi tarafından verilen bir ödün olarak görmek doğru olur (Moret, 2015, s. 15). Nitekim bu şekilde hem aristokrasi hem de sanayi patronları devrim tehdidinden korunmuş oldu.

Bu tespiti doğrulamak için reformun mimarı ve en önemli savunucusu Whig Başbakanı Grey'e bakmak yeterlidir. Grey, partisinin sağ kanadında yer alan bir isimdi. Kendisini, hem duruş hem de mizaç açısından aristokrat olarak tanımlıyordu. Bununla beraber Temmuz İhtilali reforma olan ilgisini canlandırdı. Ancak Grey'e göre reform, demokratik hükümete doğru bir hareketin ilk aşaması değil, sadece halkın taleplerine karşı gerekli bir tavizdi. Bu yasa halk ile aristokrasi arasında yaşanacak son hesaplaşma olmalıydı. Bu şekilde daha fazla yeniliğe karşı kesin bir direniş kaynağı oluşturulmuş olacaktı (Woodward, 1938, s. 76).

Nihayetinde reform konusunda Whigler galip taraf gibi görünseler de hem Lortlar Kamarası'nda Torylerin muhalefeti hem de Saray'ın politik stratejileri nedeniyle, kısa vadede, ne liberallerin mutlak güç sahibi olacağı bir döneme girildi ne de aristokrat bir

sistemin yerine merkezinde burjuvanın yer aldığı bir sistem geldi (Moret, 2015, s. 14-15). Demokratikleşmeyi büyük bir tehdit olarak gören Torylere gelince, her ne kadar 1832 Yasası'ndan büyük tedirginlik duymuş olsalar da oy verme hakkının hâlâ büyük ölçüde mülk sahipleriyle sınırlı olduğunu bilerek bir süre için rahat ettiler (Roberts, 2009, s. 104).

1832 Yasası'nın, kendi başına değil, ama İngiliz temsil sistemindeki değişiklikler serisini başlatmış olması[38] nedeniyle devrimci olduğunu söyleyebiliriz. Gerçekten de uzun vadede, "kartopunun yuvarlanmasını" sağlayan çok önemli bir olaydı. İngiltere'deki siyasi sistemi yavaş yavaş dönüştüren beş büyük reformdan ilkiydi. Çoğu yerde tek adayın olduğu 1830 genel seçimlerinde yetişkin erkek nüfusun ancak yüzde üçü oy kullanabiliyordu.[39] Yaklaşık bir asır sonra, 1928'de, 21 yaş ve üstü tüm erkekler ve kadınlar birden fazla adayın yarıştığı seçimlerde oy kullanabildi. Oy hakkı, 1867'deki ikinci reform yasası, 1884'deki üçüncü reform yasası (Conacher, 1971) ve 1918'deki dördüncü reform yasası ile kademeli olarak genişledi. Ayrıca 1872 yılında gizli oylama usulü getirildi ve birden fazla oy kullanma durduruldu (Aidt, Raphaël, 2013, s. 230).

SONUÇ

İngiltere'de, 1832 reformu öncesinde, oy kullanabilmek için aranan şartlar ve koltukların dağılımı nedeniyle milyonlarca vatandaşın ülke yönetiminde hiçbir söz hakkı yoktu. Manchester, Birmingham ve Leeds gibi büyük sanayi merkezleri Avam Kamarası'na temsilci gönderme hakkından mahrumdu. Nitekim bu dönemde baskın güç, küçük ama imtiyazlı ilçeleri kontrol eden aristokrasinindi. Ancak Sanayi Devrimi'nin neden olduğu ekonomik ve demografik değişim temsil sisteminde reform yapılmasını zorunlu hale getirdi. Aristokrasinin bu durumu kabullenmesini ise, Fransa'daki gibi bir ihtilalin İngiltere'de de tekrarlanabileceği endişesi ve İngiliz toplumunun sınıf savaşlarıyla parçalanabileceği korkusu sağladı. Sonuçta aristokrasi, ihtilal tehlikesine karşı halkın temsil hakkının sınırlı şekilde genişletilmesine rıza gösterdi.

Reform sonucunda İngiltere'nin kentsel bölgelerinin Parlamento'da temsil imkânının genişletilmesi, İngiliz demokrasisi adına önemli bir adımdı. Aristokrasinin seçimlerdeki gücü, büyük ölçüde oy hakkının kısıtlı karakterine dayanıyordu ve seçmen sayısını, sınırlı da olsa, artıran yeni nitelikler ilçe patronlarının kontrolünü zayıflattı. Koltukların yeniden dağıtılması sayesinde de üst sınıfların seçimler üzerindeki etkisi azaldı. Bu bağlamda 1832 Reform Yasası cesurdu ve halka yönelikti.

Ancak 1832 Reform Yasası, adından da anlaşılacağı üzere ne yeni bir seçim sistemi getirdi ne de eskisinin seçmen olabilmek için aradığı nitelikleri basitleştirdi. 1832 Yasası, seçmenlerin sayısı ve niteliğiyle ilgili ancak mütevazı değişiklikler yaptı. Nitekim Avam Kamarası'nın sosyal kompozisyonu çok az değişti. İşin aslı 1832 Yasası, gerçekten demokratik bir rejime geçmek için yapılmadı. Zaten getirdiği değişiklikler de İngiliz seçim sistemini demokratik hale getirmek için yeterli değildi. Bu nedenle halkın oy hakkı bir süre daha kâğıt üzerinde bir tanım olarak kalmaya devam etti.

[1] Demokrasi çok boyutlu bir kavramdır. Yönetim ilkeleri veya doktrini ya da bir dizi kurumsal düzenleme olarak ele alınabilir. Aynı zamanda bir tür tavrısal ve davranışsal boyutu da vardır (Crick, 2002, s. 5).

[2] Birçok eski düşünür ve yazar, bu kavramı değersizleştirici bir yaklaşımla yalnızca halkın (bencil, kararsız ve tutarsız) çoğunluğu olarak ele aldı. Eflatun (Platon), demokrasiyi, aciz ve cahillerin, bilgi ve kanaat sahiplerini yönetmesi olarak tenkit etti. Aristo ise bu görüşü tamamen reddetmek yerine değiştirdi ve demokrasiyi az sayıda insanın çok sayıda insanın rızasına dayalı yönetimi olarak betimledi. Bununla birlikte ona göre, aristokrat bir tecrübe ve bilgi birikimi tarafından kontrol edilmeyen bir doktrin ya da ideal olarak demokrasi yanlıştı. Jean-Jacques Rousseau'ya göre ise eğitimden veya mülkten bağımsız olarak herkes, sıradan bir insan tarafından anlaşılan kamusal meselelerde kendi iradesini hissettirme hakkına sahipti (Crick, 2002, s. 1, 11, 12).

[3] En çok ümit vaat eden başlangıçlara sahip ülkelerde bile, hak, yetki, etki ve güç açısından, köleler ile özgür insanlar, zenginler ile fakirler, toprak sahipleri ile toprağı olmayanlar, soylular ile halk ve hükümdarlar ile tebaası arasındaki farklar ve eşitsizlikler demokrasiye çok büyük engeller getirdi. Özgür erkekler bile statü, servet, çalışma yükümlülükleri, bilgi, özgürlük, etki ve güç bakımından eşit değildi. Pek çok yerde yasaya veya örfeye göre özgür bir adamın karısı, onun mülkiyeti olarak kabul ediliyordu (Dahl, 2015, s. 23).

[4] Eski Yunanlıların ya da en azından eski Atinalıların, hem pratik hem de sembolik olarak demokrasiden anladıklarının, Lenin'in devrimci Bolşevik sloganı olan "proletarya diktatörlüğü" gibi bir şey olduğu söylenebilir (Cartledge, 2016, s. 1).

[5] Seçmenler, kendi başına inisiyatif sahibi değil, izin veren ve rıza gösteren bir grubu ifade eder. Fakat temsili demokrasi "seçmen kalabalığı" değildir; demokratik bir ülkenin vatandaşları doğrudan ve dolaylı inisiyatifler alabilirler. Siyasi temsil, serbest seçimlerin bir gereği olarak ortak hedef doğrultusunda bir araya gelen veya birbiriyle yarışan, aynı ya da farklı tercihlerde kümelenen insanları ihtiva etmesi açısından, toplumun birbiriyle ilişkisi olmayan bireylerin toplamı olduğu görüşünü çürüten bir olgudur. Demokrasi, insanları, farklılıklarından soyutlamadan bir araya getirebilmesi ve bu farklılıklardan ahenkli bir birlik sağlayabilmesi açısından benzersizdir (Urbinati, 2006, s. 30).

[6] Napolyon'un yenilgisinin ardından Avrupa'da "meşru hükümdarlar" tahtlarına döndü (Campbell, 2011, s. XV).

[7] Guizot ile Witt'e göre X. Charles'ın iktidarı çelişkilerle doluydu (1900, s. 258). Bu tespitin farklı siyasi konular için doğru olduğunu söyleyebiliriz ancak monarşik ilkelere bağlılık konusunda her zaman tutarlı davrandığını belirtmeliyiz.

[8] X. Charles tahta çıktığında, öncelikle 1789 İhtilali sırasında toprak ya da haklarını kaybedenlere tazminat ödendi. Ardından Başbakanı Villèle (14 Aralık 1821 - 4 Ocak 1828) tarafından Temsilciler Meclisi'ne bir dizi gerici düzenleme getirildi (Headlam, 1913, s. 387). Villèle, liberallerin öfkesini akıllıca sakinleştiren nazik sözlerine veya eylemlerine rağmen kralın kişisel içgüdülerine ve danışmanlarının isteklerine sadakatle hizmet eden bir isimdi. Nitekim görevde kaldığı sürece X. Charles'ın kararsızlıklarını ve tutarsızlıklarını düzeltmek için hiçbir çaba sarf etmedi. Mesela göçmenler için çıkartılan tazminat yasası kraliyetin manifestosu gibiydi (Guizot & Witt, 1900, s. 258)

[9] Louis-Philippe'in iktidarında Katoliklik, devlet dini olmaktan çıkarıldı; basın serbest bırakıldı ve kralın ilahi hakkı anlayışı yerine halkın iradesi ilkesi benimsendi (Headlam, 1913, s. 387).

[10] 1830 İhtilali, yaşandığı dönemde de farklı değerlendirmelere konu oldu. Restorasyon monarşisinin mağlup taraftarları, 1830'u, 1789'un devamı olarak gördüler. Sosyalistler veya cumhuriyetçiler ise "burjuva" ihtilali olarak tanımladılar ve çok az bir değişim getirdiğini söyledikleri İhtilal'in (Pilbeam, 1991, s. 1) muhafazakâr yapısından şikâyet ettiler. İşin aslı 1830, bazılarına göre ihtilal, bazılarına göre ise sadece hükümet değişikliği idi (Pilbeam, 1991, s. 2, 5).

[11] İngiliz tarihi boyunca parlamentonun nasıl geliştiği burada özetlenemeyecek kadar uzun ve karışık bir hikâyedir. Bununla birlikte parlamentonun evrimi, 18. yüzyılda, aristokrasinin Lortlar Kamarası'ndaki

kalıtsal gücünün halkın Avam Kamarası'ndaki gücüyle dengelendiği anayasal bir sistemin doğmasıyla sonuçlandı (Dahl, 2015, s. 21).

[12] Belirtmek gerekir ki halk tarafından seçilen temsilciler, yasa yapımında ancak kısmi bir söz hakkına sahipti (Dahl, 2015, s. 23). Bununla birlikte halkı temsil eden parlamentonun gelişiminin, temsili hükümet fikri ve uygulaması üzerinde büyük bir etki yaratmış olduğunu ifade edelim.

[13] 1832 öncesinde gerek kimlerin oy kullanma hakkına sahip olduğu gerekse hangi yerleşim yerlerinin parlamentoda temsil edileceği konularında bir standart yoktu. Genel olarak parlamento koltukları iki gruba ayrılıyordu: seçim bölgesi ve ilçe. Yalnızca ilçe koltuklarında kısmi bir yeknesaklık mevcuttu (Evans, 1994, s. 4). Üstelik küçük ilçelerde, nadiren gerçek bir seçimden bahsedilebilirdi (Evans, 2013, s. 8).

[14] Lancashire'ın 1831'deki nüfusu 1.337.000'di ve parlamentoya ancak iki milletvekili gönderebiliyordu. Rutland'ın nüfusu ise 19.000'di ancak o da iki milletvekiliyle parlamento temsil ediliyordu. İngiliz seçmenlerin yaklaşık yüzde 55'i, koltukların sadece yüzde 16'sını oluşturan seçim bölgeleri için oy kullanabiliyordu. 1707'de Birlik Yasası'ndan sonra parlamentoya üye gönderen İskoçya'da ise oy hakkı, hem ilçelerde hem de seçim bölgelerinde çok daha kısıtlıydı. Yalnızca yaklaşık 100 Pound değerinde mülk sahibi olanların oy verme hakkı vardı. 1831 yılında İskoçya'nın nüfusu 2.364.000 iken toplam seçmen sayısı 4.500 civarındaydı. Mesela 14.000 nüfusa sahip Bute seçim bölgesinde iki vekil için sadece 21 kişi oy kullanabiliyordu. Nereden bakılırsa bakılırsın seçim sistemin rasyonel bir zemine oturduğunu söylemek mümkün değildi (Evans, 1994, s. 5).

[15] Sanayi Devrimi şehirlerin görülmedik şekilde büyümesine sebep oldu. Özellikle açılan fabrikaların çevresinde yeni kentsel yerleşimler gelişti. Yetersiz ulaşım ve uzun çalışma saatleri işçilerin çalışma yerlerine yakın bir yerde yaşamak zorunda kalmalarına, bu durum da yeni yerleşimlerin giderek büyümesine neden oldu (Smith, 2009, s. 48).

[16] 1750'de İngiltere'de, nüfusu 50.000'nin üzerinde olan yalnızca iki şehir vardı: Londra ve Edinburgh. 1801'de bu sayı sekize çıktı; 1851'de ise dokuzu 100.000'in de üzerinde olmak üzere tam yirmi dokuz şehir bu sınırı aştı. Nitekim bu tarihe kadar şehir nüfusu kırsal bölgelerin nüfusunu geçti; artık İngilizlerin neredeyse üçte biri, nüfusu 50.000'den fazla olan şehirlerde yaşıyordu (Hobsbawm, 1999, s. 64).

[17] Thomas Carlyle, Chartizm ile ilgili olarak kaleme aldığı kitabında İngiltere'deki işçilerin durumuyla ilgili olarak şu soruyu sordu: "İngiliz çalışanların durumu yanlış mı; aklı başında çalışan erkeklerin sessiz kalamayacağı, kalmayacağı ve hatta kalmaması gerektiği kadar yanlış mı?" (Carlyle, 1840, s. 3). 19. yüzyılın başlarından itibaren pek çok yazar da sıklıkla bu soruyu tekrarladı (Rule; Wells, 1997, s. 1).

[18] İşçi sınıfının çalışmalarının karşılığında aldıkları nakit ücret dışında bahsetmeye değer bir gelir kaynağı yoktu. Hâlbuki sanayi öncesi çalışanlar, çoğunlukla köydeki varlıklarından ve zanaat atölyelerinden yan gelirleri olan ailelerden oluşmaktaydı. Dahası yeni işçi sınıfının işvereniyle tek bağlantısı aldığı ödemeyken, Sanayi Devrimi öncesi çalışanlar, çok eşit olmasalar da, işverenleriyle çok daha fazla insani ve sosyal bir ilişkiye sahiptilerdi (Hobsbawm, 1999, s. 63).

[19] Buradaki sorun elbette sadece nüfusun artması değildi; sanayi şehirlerinin neredeyse hiçbir planlama ve kamu hizmeti sunumu olmadan hızlı ve gelişigüzel bir şekilde büyümesiydi. Şehirlere doğru yaşanan göçe ayak uydurulamamasının bir sonucu olarak temel kamu hizmetlerinden olan temiz su temini, sokakların temizlenmesi veya halk sağlığını koruyucu tedbirlerin alınması konularında ciddi sıkıntılar yaşanmaya başladı (Hobsbawm, 1999, s. 64). Parklar ve yeşil alanlar hemen hemen hiç yapılmadı. Binlerce bacadan çıkan duman nedeniyle hava oldukça kirliydi. Diyebiliriz ki Sanayi Devrimi aşırı kalabalık, kirli, kasvetli ve sağlıksız sanayi şehirlerine yol açtı (Smith, 2009, s. 48).

[20] Siyasi temsil, demokrasinin çok önemli bir unsurudur. Aslında siyasi temsil, yalnızca demokrasi için değil, demokratik olmayan devletler için de geçerli bir kavramdır. Bununla beraber hem seçimlerle olan bağlantısı hem de hükümetin halka karşı duyarlılığını belirleyen bir mekanizma olması nedeniyle siyaset biliminde demokratik bir kurum statüsü kazanmıştır (Urbinate, 2006, s. 17).

[21] Belçika ile ilgili olarak gelişen kriz, Fransız İhtilali'nin eski korkularını yeniden canlandırdı (Cannon, 1973, s. 203).

[22] Radikaller neden ve ne ölçüde parlamento reformuna önem verdi? Bu noktada belirtmek gerekir ki radikallerin tümü, parlamento reformunu ulusun sorunları açısından her derde deva olarak görmüyordu. Ayrıca yapılacak reformun içeriği konusunda her zaman mutabık değillerdi. İlimli (genellikle orta sınıf) radikallerin, erkeklerin genel oy hakkına karşı oldukları açıktı. Ancak daha sonra bazılarının bu fikre yaklaşmış olduğunu da söyleyelim (Roberts, 2009, s. 38, 42).

[23] 1828’de muhalif Protestanlara, ardından 1829’da Katoliklere tam siyasi ve sivil özgürlüklerin verilmesi, Torylerin korumak için yemin ettiği İngiliz Anayasası’nın Anglikan ve aristokrat yapısını büyük ölçüde zayıflattı (Roberts, 2009, s. 97).

[24] Belirtmek gerekir ki Toryler reform lehinde bir tavır alsalardı dahi hazırlayacakları reform tasarısının ülkeyi yatıştıracak derecede kapsamlı olması pek olası değildi (Trevelyan, 1922, s. 230).

[25] Yine Kasım ayında, İngiltere’nin güneyindeki kırsal alanlarda çalışan işçiler arasında kıtlık nedeniyle huzursuzluklar giderek arttı ve sonunda olaylar baş gösterdi. Günlük iki buçuk şilin ücret talep eden bu insanlara karşı Hükümet’in müdahalesi ise sert oldu. 3 isyancı idam edilirken, 450’si ailelerinden koparılıp Avustralya’ya sürüldü. İsyanlarla bağlantılı olarak basında çıkan bazı makaleler nedeniyle de yargılamalar yapıldı (Trevelyan, 1922, s. 235).

[26] Parlamento’daki görüşmeler için bkz. HC Deb 02 March 1831 vol 2 cc1156-253; HC Deb 03 March 1831 vol 2 cc1273-356; HC Deb 04 March 1831 vol 3 cc22-107; HC Deb 07 March 1831 vol 3 cc115-74; HC Deb 08 March 1831 vol 3 cc181-247; HC Deb 09 March 1831 vol 3 cc256-317; HC Deb 21 March 1831 vol 3 cc629-91.

[27] Seçimlerin ulusal politika sorunları üzerinde etkisinin olması sıradışı bir durumdu. Ayrıca genel olarak bakıldığında, o zamana kadar yapılan seçimlerin hükümet ile muhalefet arasındaki güç dengesi üzerinde çok az bir etki meydana getirdiğini söyleyebiliriz (O’Gorman, 1989, s. 5)

[28] Lortlar Kamarası’ndaki tartışmalar için bkz. HC Deb 03 October 1831 vol 7 cc1039-118; HL Deb 03 October 1831 vol 7 cc928-1026; HC Deb 04 October 1831 vol 7 cc1212-307; HL Deb 04 October 1831 vol 7 cc1133-205; HL Deb 05 October 1831 vol 7 cc1334-98; HL Deb 06 October 1831 vol 8 cc67-132.

[29] Reform tasarısına destek veren Lort Brougham, 7 Ekim 1831’de Lortlar Kamarası’nda yaptığı konuşmada, siyasi iktidara kabul edilecek olanların halk olduğunu vurguladı. Halk için “ayak takımı” ifadesinin kullanılmasını eleştirerek onları orta sınıflar olarak tanımladı. “Ayak takımı varsa, halk da var. Şimdi orta sınıflardan, yüz binlerce saygın kişiden, en kalabalık ve açık ara toplumdaki en zengin sınıftan söz ediyorum...” (HL Deb 07 October 1831 vol 8 cc188-344; Dicey, 1905, s. 184).

[30] Bristol’daki olaylar sırasında ölen ve yaralananların sayısı 100’ü buldu (Hume, 1836, s. 208).

[31] Lort Grey, reform çalışmalarının başarısızlığı durumunda halktan gelebilecek yoğun tepkiden endişe ediyordu. Grey’in böyle düşünmesinde özellikle reform lehinde faaliyet gösteren siyasi cemiyetlerin rolü büyüktü (LoPatin, 1999, s. 1).

[32] Siyasi cemiyetler, iki yılı aşkın bir süredir parlamento reformunu desteklemek için yoğun bir şekilde faaliyette bulunuyorlardı (LoPatin, 1999, s. 1).

[33] Waterloo Savaşı’nın ünlü komutanı Wellington, bu sırada Lort Grey gibi altmış yaşlarında bulunuyordu (Fraser, 2013, s. 2).

[34] Wellington, bir kabine teşkil etmeyi başarsaydı bile muhtemelen siyasi cemiyetlerin muhalefetiyle karşılaşacaktı (Trevelyan, 1922, s. 238).

[35] Bu sırada pek çok parlamento üyesi, reform tasarısının kabul edilmemesi durumunda şiddetli bir ihtilalin İngiltere’nin tüm yerleşik kurumlarını yıkacağından ve kırk yıl önce Fransa’da yaşanan “terör”ün İngiltere’nin de başına geleceğinden endişe ediyordu (Evans, 1994, s. 1).

[36] Oturumlar için bkz. HL Deb 21 May 1832 vol 12 cc1098-135; HL Deb 22 May 1832 vol 12 cc1220-74; HL Deb 23 May 1832 vol 12 cc1375-98; HL Deb 24 May 1832 vol 13 cc19-32; HL Deb 25 May 1832 vol 13 cc111-7; HL Deb 30 May 1832 vol 13 cc181-90.

[37] Her ne kadar reform yasasına onay vermiş olsa da IV. William’ın düzenlemenin getirileri hakkındaki kuşkuları devam ediyordu. Bu nedenle yalnızca Grey’in teklifini açıkça reddetmekle kalmadı;

yasanın kutlanması için kamu binalarının aydınlatılmasına ya da havai fişek gösterisi yapılmasına da müsaade vermedi (Evans, 1994, s. 1).

[38] Mackey'e göre yalnızca bu nedenle 1832 Yasası "büyük" sıfatını hak etmektedir (2002, s. 91).

[39] Reform sonrası oy kullanabilenlerin oranı, yirmi yaşın üzerindeki nüfusun yüzde 7'sine ulaştı. İngiltere'de 1831-1931 yılları arasında seçmen sayısındaki oransal artış ise şöyleydi: 1832'de %7.1, 1864'te %9, 1868'de %16.4, 1883'te %18, 1886'da %28.5, 1914'te %30, 1921'de %74 ve 1931'de %97 (Dahl, 2015, s. 23-24).

KAYNAKÇA

I- 1832 Parlamento Yasası

An act to amend the representation of the people in England and Wales, 7th June 1832. *The statutes of the United Kingdom of Great Britain and Ireland, 2 & 3 William IV. 1832.* London: His Majesty's statute and law printers, s. 154–206.

An act to amend the representation of the people in England and Wales with an abstract (1835). London: George Eyre and Andrew Spottiswoode, printers to the King's Most Excellent Majesty.

The Reform Act, June 7th, 1832 with explanatory notes; and an analysis. London: C. G. Cabban.

II- Birleşik Krallık Parlamento Tutanakları (Hansard)

House of Commons: HC Deb 01 March 1831 vol 2 cc1061-151; HC Deb 02 March 1831 vol 2 cc1156-253; HC Deb 03 March 1831 vol 2 cc1273-356; HC Deb 04 March 1831 vol 3 cc22-107; HC Deb 07 March 1831 vol 3 cc115-74; HC Deb 08 March 1831 vol 3 cc181-247; HC Deb 09 March 1831 vol 3 cc256-317; HC Deb 21 March 1831 vol 3 cc629-91; HC Deb 19 April 1831 vol 3 cc1605-89; HC Deb 21 April 1831 vol 3 cc1756-805; HC Deb 22 April 1831 vol 3 cc1811-24; HC Deb 06 July 1831 vol 4 cc804-906; HC Deb 03 October 1831 vol 7 cc1039-118; HC Deb 04 October 1831 vol 7 cc1212-307; HC Deb 17 December 1831 vol 9 cc429-547; HC Deb 23 March 1832 vol 11 cc849-58; HC Deb 05 June 1832 vol 13 cc407-62.

House of Lords: HL Deb 02 November 1830 vol 1 cc11-53; HL Deb 16 November 1830 vol 1 cc557-9; HL Deb 22 November 1830 vol 1 cc604-18; HL Deb 22 April 1831 vol 3 cc1805-11; HL Deb 03 October 1831 vol 7 cc928-1026; HL Deb 04 October 1831 vol 7 cc1133-205; HL Deb 05 October 1831 vol 7 cc1334-98; HL Deb 06 October 1831 vol 8 cc67-132; HL Deb 20 October 1831 vol 8 cc926-9; HL Deb 06 December 1831 vol 9 cc1-5; HL Deb 26 March 1832 vol 11 cc858-70; HL Deb 09 April 1832 vol 12 cc1-79; HL Deb 21 May 1832 vol 12 cc1098-135; HL Deb 22 May 1832 vol 12 cc1220-74; HL Deb 23 May 1832 vol 12 cc1375-98; HL Deb 24 May 1832 vol 13 cc19-32; HL Deb 25 May 1832 vol 13 cc111-7; HL Deb 30 May 1832 vol 13 cc181-90.

III- Tetkik Eserler

Aidt, Toke S. & Raphaël Franck (2013). How to get the snowball rolling and extend the franchise: voting on the Great Reform Act of 1832. *Public Choice*. 155 (3/4), s. 229–250.

Allen, Robert C. (2017). *The Industrial Revolution: a very short introduction*, Oxford: Oxford University Press.

- Arnason, Johann P.; Raaflaub, Kurt A. & Wagner, Peter (Eds.) (2013). *The Greek polis and the invention of democracy: a politico-cultural transformation and its interpretations*. West Sussex: John Wiley & Sons.
- Barczewski, Stephanie; Eglin, John; Heathorn, Stephen; Silvestri, Michael & Tusan, Michelle (2015). *Britain since 1688: a nation in the world*. London and New York: Routledge.
- Beloff, Max (2013). *The age of absolutism 1660-1815*. New York: Routledge.
- Bonnechose, Emile de (1910). *France (Revised and Edited by Fred Morrow Fling) (Vol. IX)*. Chicago: The H. W. Snow and Son Company.
- Burns, Arthur & Innes, Joanna (Eds.) (2003). *Rethinking the age of reform: Britain 1780-1850*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Butler, J. R. M. (1914). *The passing of the Great Reform Bill*. London: Longmans, Green, and Co.
- Campbell, Heather M. (Ed). (2011). *Advances in democracy: from the French Revolution to the present-day European Union*, Britannica Educational Publishing.
- Cannon, John (1973). *Parliamentary reform 1640-1832*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Carlyle, Thomas (1840). *Chartism*. London: James Fraser.
- Cartledge, Paul (2016). *Democracy: a life*. Oxford: Oxford University Press.
- Cole, G. D. H. & Postgate, Raymond (1938). *The common people 1746-1938*. London: Methuen & Co. Ltd.
- Conacher, James B. (1971). *The emergence of British parliamentary democracy in the nineteenth century: the passing of the reform acts of 1832, 1867, and 1884-1885*. New York: John Wiley and Sons, Inc.
- Crick, Bernard (2002). *Democracy a very short introduction*, Oxford, New York: Oxford University Press.
- Crowe, Eyre Evans (1868). *The history of France (Vol. V)*. London: Longmans, Green and Co.
- Cunningham, Hugh (2014). *The challenge of democracy: Britain 1832-1918*. London and New York: Routledge.
- Dahl, Robert A. (2015). *On democracy (Second Edition)*. New Haven, London: Yale University Press.
- Dicey, A. V. (1905). *Lectures on the relation between law and public opinion in England during the nineteenth century*. London: Macmillan And Co.
- Dickinson, H. T. (2002). *The British Constitution. A Companion to Eighteenth-Century Britain (Ed. H. T. Dickinson)*. USA, UK, Australia & Germany: Blackwell Publishing, s. 3-18.
- Edelstein, Melvin (2016). *The French Revolution and the birth of electoral democracy*, London and New York: Routledge.

- Evans, Eric J. (1994). *The Great Reform Act of 1832*. London and New York: Routledge.
- Evans, Eric J. (2013). *Parliamentary reform in Britain, c. 1770-1918*. London and New York: Routledge.
- Fraser, Antonia (2013). *Perilous question: reform or revolution? Britain on the brink, 1832*. New York: Public Affairs.
- Gleichen, Edward (1923). *France*. London: Hodder and Stoughton.
- Grey, Henry Earl (Ed). (1867). *The reform act, 1832; the correspondence of the late Earl Grey with his Majesty King William IV. and with Sir Herbert Taylor, from Nov. 1830 to June 1832 (Vol II)*. London: J. Murray.
- Guizot, M. & Witt, Madame Guizot, (1900). *France (Translated By Robert Black) (Vol. VI)*. New York: Peter Fenelon Collier & Son.
- Hansen, Mogens Herman (1999). *The Athenian democracy in the age of Demosthenes: structure, principles, and ideology (Translated by J. A. Crook)*. Norman, Oklahoma: University of Oklahoma Press.
- Hayward, Arthur L. (2009). *The days of Dickens: a glance at some aspects of early Victorian life in London*. Oxfordshire and New York: Routledge.
- Headlam, Cecil (1913). *The making of nations France*, London: Adam & Charles Black.
- Held, David (2006). *Models of democracy*, Stanford, California: Stanford University Press.
- Hobsbawm, Eric J. (1999). *Industry and empire: from 1750 to the present day (Revised and Updated With Chris Wrigley)*. New York: The New Press.
- Hudson, Nora Eileen (1936). *Ultra-Royalism and the French Restoration*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Hume, David (1836). *History of England: From the death of George the Second in 1760 (Vol XXI)*. London: A. J. Valpy.
- Jervis, William Henley (1867). *A history of France: from the earliest times to the establishment of the second empire in 1852*. New York: Harper & Brothers.
- Lemmings, David (Ed.) (2005). *The British and their laws in the eighteenth century*. Woodbridge: The Boydell Press.
- LoPatin, Nancy D. (1999). *Political unions, popular politics and the Great Reform Act of 1832*. London: Macmillan Press.
- Mackey, Thomas C. (2002). The Reform Act of 1832. *Events that Changed Great Britain since 1689 (Eds. Frank W. Thackeray, John E. Findling)*. Westport, Connecticut, London: Greenwood Publishing Group, s. 75-92.
- Maddicott, John (2012). Origins and beginnings to 1215. *A Short History of Parliament: England, Great Britain, the United Kingdom, Ireland & Scotland (Ed. Clyve Jones)*. Suffolk UK: The Boydell Press, s. 3-9.

- Marsh, Carole (2005). *Industrial Revolution from muscles to machines: 1750-1900*. Gallopade International.
- May, Thomas Erskine (1861). *The constitutional history of England since the accession of George the third 1760-1860 (Vol. I)*. London: Longman, Green and Roberts.
- Molesworth, William Nassau (1865). *The history of the Reform Bill of 1832*. London: Chapman and Hall; Manchester: Ireland and Co.
- Moret, Frédéric (2015). *The end of the urban ancient regime in England*. Cambridge Scholars Publishing.
- O'Gorman, Frank (1989). *Voters, patrons, and parties: the unreformed electoral system of Hanoverian England, 1734-1832*. Oxford: Clarendon Press.
- Phillips, John A. & Wetherell, Charles (1995). The Great Reform Act of 1832 and the political modernization of England. *American Historical Review*, 100 (2), s. 411-436.
- Phillips, John A. (1982). *Electoral behavior in unreformed England: plumpers, splitters, and straights*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Pilbeam, Pamela M. (1991). *The 1830 Revolution in France*, Hampshire and London: Palgrave Macmillan.
- Poole, Steve (2000). *The politics of regicide in England, 1760-1850: troublesome subjects*. Manchester and New York: Manchester University Press.
- Popkin, Jeremy D. (2002). *Press, revolution, and social identities in France, 1830-1835*, Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.
- Porritt, Edward (1911). Barriers against democracy in the British electoral system. *Political Science Quarterly*, 26 (1), s. 1-31.
- Roberts, Matthew (2009). *Political movements in urban England, 1832-1914*, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Robinson, Eric W. (1997). *The first democracies: early popular government outside Athens*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Ross, Stewart (2002). *Events and outcomes: the French Revolution*. London: Evans Brothers.
- Royle, Edward (2012). *Modern Britain: a social history 1750-2011*. London and New York: Bloomsbury.
- Rudé, George (1967). English rural and urban disturbances on the eve of the first reform bill, 1830-1831. *Past & Present*. 37 (1), s. 87-102.
- Rule, John & Wells, Roger A. E. (1997). *Crime, protest and popular politics in southern England, 1740-1850*. London and Rio Grande: The Hambledon Press.
- Seymour, Charles (1915). *Electoral reform in England and Wales: the development and operation of the parliamentary franchise, 1832-1885*. New Haven: Yale University Press; London: Oxford University Press.

- Smith, E. A. (1992). *Reform or revolution? A diary of reform in England, 1830-2*. Sutton Publishing.
- Smith, Nigel (2009). *Events and outcomes industrial revolution*. London: Evans Brothers.
- Trevelyan, G. M. (1920). *Lord Grey of the Reform Bill: being the life of Charles, Second Earl Grey*. London: Longmans, Green, and Co.
- Trevelyan, G. M. (1922). *British history in the nineteenth century and after (1782–1901)*. London: Longmans, Green, and Co.
- Urbinati, Nadia (2006). *Representative democracy: principles and genealogy*, Chicago and London: University of Chicago Press.
- Waller, Sally (2002). *France in revolution, 1776-1830*. Oxford: Heinemann.
- Woodward, Ernest Llewellyn (1938). *The age of reform, 1815-1870*. Oxford: The Clarendon Press.
- Wooley, S. F. (1938). The personnel of the parliament of 1833. *English History Review*, 53 (210), s. 240-262.